IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 22 Issue 01 IYUN 2026

ETNOGRAFIK TADQIQOTLAR VA MUZEY ISHI: INTEGRATSION YONDASHUVLAR VA METODOLOGIYA

Mutalibjon Xasanov
FarDU, O'zbekiston-Xitoy qo'shma kafedrasi
Saidov Sobidjon Sidiqjon o'g'li
FarDU, Muzey menejmenti va madaniy turizm yo'nalishi 1-bosqich talabasi
Email: sobidjonsaidov894@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada etnografik tadqiqotlarning muzey ishi rivojidagi o'rni va ularning o'zaro integratsiyalashuvi masalalari tahlil qilinadi. Moddiy va nomoddiy madaniy meros ob'ektlarini to'plash, ilmiy o'rganish hamda ularni muzey ko'rgazmalarida namoyish etishning metodologik asoslari yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy muzeyshunoslikda etnografik eksponatlarni saqlash va raqamli texnologiyalar yordamida ommalashtirish istiqbollari ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: etnografiya, muzey ishi, madaniy meros, ekspeditsiya, fond, ko'rgazma, raqamlashtirish, integratsiya.

Abstract

This article analyzes the role of ethnographic research in the development of museum work and the issues of their mutual integration. The methodological foundations of collecting, scientifically studying tangible and intangible cultural heritage objects, and exhibiting them in museum displays are highlighted. Furthermore, the prospects of preserving ethnographic exhibits and popularizing them using digital technologies in modern museology are demonstrated.
Keywords: ethnography, museum work, cultural heritage, expedition, collection, exhibition, digitalization, integration.

Аннотация

В данной статье анализируются роль этнографических исследований в развитии музейного дела и вопросы их взаимной интеграции. Освещаются методологические основы сбора, научного изучения объектов материального и нематериального культурного наследия и их презентации на музейных экспозициях. Также показаны перспективы сохранения этнографических экспонатов и их популяризации с помощью цифровых технологий в современном музееведении.

Ключевые слова: этнография, музейное дело, культурное наследие, экспедиция, фонд, экспозиция, цифровизация, интеграция.

Kirish

Har qanday xalqning o'ziga xosligi, tarixiy ildizlari, ijtimoiy turmush tarzi, urf-odatlari va qadriyatlari tizimi uning etnografik merosida yaqqol aks etadi. Globallashuv sharoitida milliy o'zlikni anglash va madaniy xilma-xillikni asrab-avaylash har qachongidan ham dolzarb muammoga aylandi. Etnografik tadqiqotlar natijasida to'planadigan materiallar moddiy va ma'naviy madaniyat yodgorliklari sifatida muzeylar fondini boyituvchi hamda tizimlashtiruvchi asosiy poydevor hisoblanadi [1].

Muzey ishi va etnografiya fanining o'zaro hamkorligi xalqning tarixiy xotirasini fundamental darajada tiklash va uni kelgusi avlodlarga beziyon yetkazish imkonini beradi. O'zbekiston hududi Buyuk Ipak yo'li chorrahasida joylashganligi sababli, rang-barang va o'ta

boy etnografik qiyofaga ega. Mintaqaviy xususiyatlar, masalan, Farg‘ona, Buxoro, Xiva yoki Surxondaryo kabi oylik hunarmandchilik va kiyim-kechak maktablarining o‘ziga xosligi muzey kolleksiyalarida aks etishi zarur. Shu sababli, zamonaviy muzeylarda etnografik tadqiqotlar uslublarini tubdan isloh qilish va ularni xalqaro tajriba asosida boyitish soha oldidagi eng ustuvor vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda [2].

Asosiy qism

Etnografik muzey ashyolarini shakllantirish va ularning ilmiy qiymatini aniqlash bevosita dala-etnografik tadqiqotlari hamda maxsus tashkil etilgan ilmiy ekspeditsiyalar bilan bog‘liq. Ushbu jarayonda aholining an’anaviy kiyimlari, mehnat qurollari, zargarlik buyumlari, milliy uylarning me’moriy unsurlari va kundalik uy-ro‘zg‘or asboblari shunchaki yig‘ilmaydi, balki ularning hududiy kelib chiqishi, tayyorlanish texnologiyasi va jamiyatdagi ijtimoiy funksiyasi atroflicha hujjatlashtiriladi [3]. Muzey fondiga qabul qilingan har bir etnografik eksponat ilmiy tavsiflanishi, uning "etnografik pasporti" yaratilishi shart. Bu esa o‘z navbatida ashyoning muzey ashyosiga aylanish jarayonidagi eng murakkab bosqichdir.

Bugungi zamonaviy muzeyshunoslik amaliyotida etnografik ko‘rgazmalarni tashkil etish an’anaviy yondashuvlardan voz kechishni talab qilmoqda. Endilikda muzey vitrinasida shunchaki jonsiz eksponatni namoyish etish tomoshabinning intellektual talabini qondira olmaydi. Zamonaviy muzey ishi moddiy ashyolarni nomoddiy madaniy meros (xalq og‘zaki ijodi, folklor, milliy o‘yinlar, bayramlar va an’anaviy ijrochilik san’ati) bilan sintez qilishni taqozo etadi [4]. Masalan, milliy kiyim namoyish etilayotgan hududda o‘sha kiyimning kiyilish jarayoni, unga mos keladigan marosimlar audio va video materiallar (vizual etnografiya) orqali yoritilishi lozim.

Raqamlashtirish va 3D modellashtirish texnologiyalarining joriy etilishi etnografik ob’ektlarni tadqiq qilish va ommalashtirishda yangi ufqni ochdi. Bugungi kunda yo‘qolib borayotgan an’anaviy hunarmandchilik markazlari faoliyatini, masalan, Rishton kulolchiligi yoki Marg‘ilon atlas to‘qish jarayonlarini virtual reallik (VR) texnologiyalari yordamida muzey zallarida jonlantirish mumkin [5].

Shu bilan birga, etnografik fondlarning asosan organik materiallardan (mato, ipak, jun, yog‘och, charm va qog‘oz) tashkil topganligi ularni saqlashda alohida metodologiyani talab qiladi. Xalqaro ICOM va ICCROM standartlariga ko‘ra, bunday eksponatlar yorug‘lik, namlik va harorat o‘zgarishlariga o‘ta ta’sirchan bo‘ladi. Fondxonalar va ekspozitsiya zallarida qat’iy mikroiqlim tizimini joriy etish, ashyolarni biologik zararkunandalardan kimyoviy hamda ekologik xavfsiz usullar bilan himoya qilish muzey ma’muriyatining doimiy qonuniy va professional majburiyatidir [6].

Xulosa

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, etnografik tadqiqotlar muzey ishining ilmiy hamda g‘oyaviy poydevorini tashkil etadi. Muzey fondlarini etnografik materiallar bilan boyitish va ularni namoyish qilish jarayonlarida integratsion yondashuvlarni qo‘llash bugungi kunning bosh talabidir. Muzey amaliyotida an’anaviy tadqiqot metodlarini innovatsion raqamli texnologiyalar va ilg‘or konservatsiya standartlari bilan birlashtirish orqali biz nafaqat moddiy merosimizni saqlab qolamiz, balki o‘zbek xalqining boy va betakror madaniyatini xalqaro miqyosda keng targ‘ib etishga erishamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Ashirov A. O‘zbek xalqining etnografiyasi va an’anaviy madaniyati. – Toshkent, 2021. – B. 25-30.
2. Doniyorov A. X. O‘zbekiston muzeyshunosligi va madaniy meros masalalari. – Toshkent: Akademnashr, 2019. – B. 88-94.
3. ICOM. Muzeylar uchun xalqaro axloq kodeksi (Code of Ethics for Museums). – Parij, 2004.
4. Bozorov M. Nomoddiy madaniy merosni muzeylashtirish muammolari // Tarix va madaniyat jurnali. – 2023. – №2. – B. 15-19.
5. ICCROM. Preventive Conservation of Ethnographic Collections. – Rome, 2022. – P. 45-52.
6. O‘zbekiston Respublikasining "Madaniy meros ob’ektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to‘g‘risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2001.